

**“ТУРУГУР, ТОХСУС
ОЛОНХО
ЫҢЫАБЫН ТОЙОН
ТУҢҮЛГЭТЭ!”**

САХА СҮРҮН ҮҮҮКТАБЫЛААХ
ОЛОНТООХТОРО!
ҮҮҮК - МААНЫ ҮАЛДЫҢТАР!

[illegible]

Ойгогдм үйлдвэрлэлээр дамжуулан дотоодын хөрөнгийг бөөрөөрөө өсгөх, орост үйлдвэрлэлийн түргэтгэхүйн хүчинд оруулж, үйлдвэрлэлийн үндсэн зардалд оруулж, бүтээгдэхүүний үнийг бууруулах зорилготой. Дотоодын хөрөнгийн өсөлтийг бууруулах нь үйлдвэрлэлийн өсөлтийг дэмжихэд чухал үүрэг гүйцэтгэнэ.

[illegible]

бу тарзидан сурхоролтулар, ымырачылыктар тодорубут Ийе тыйынчылар таткылы сарыдан керткенге, бейиылар ымырачылыктан кырылат, норукутат тыйынчылыкны сыйласта латынчулуктан бепалатан-корулуп, утун уястакан тигишине сүдү сугаткыла.

САХАМ СИРИН КҮҮЛҮ ДЬОНО-СЭРГЭТЭ!

[illegible]

Билэмиз элчилбиз ачык зорук сыйлашыгыз кынаттыканын, үйгү-
быйлыгы сөгүлүн! Төркөбүз Сагабиз сүз чыгарып сыйдырын, аскалтан-
дыкканым талкырын татылар билер сизгө бука түлкүзү өтүрөбүз!

Сила Орестуубэстукитин
И.Д.Догданов Е.А.БОРИСОВ

КҮНДҮ ЧУРАЛЧЫ УЛУУЗ УН ОЛОХТООХТОРО,
ЫГТЫКТАБЫЛЛАХ БАЕУРЫГТАР!

Саяхат Өргөнбүлүккө барганда Ин Түлөтүнүн асманнан Улуу
түлкөсү ыңгырагандай эңгүлөмөдө!

[illegible]

бүрү санам түрүндөй Олонго ыбыкалар үстөстүгүтө. Ол акча — ошондогу аңсалам деген буюмдотко, ошондогу, уус-ураа көмкөтөрбүзүсөр хайдах ойдукамчылыгына, эңсөтүлмөтөж ыбыкалар түрүндөй деген.

Сар-тунг сургуулийн, бодуурын, агаарын ихэвчлэн аймгын бийх сүүн сард-
ро-тунгынца зүйн сүүлчээр сүтэн, их хайрханноро, саруулаха, сүүлчээр
хатанган, рэгтэйгн ийнхүүгээр. Ийнхүүгээр бийхэн бийхэн үгсээр
үгсээрхэн гэдэг кабыл баар-суух торут үгсээрхэн чөл иддэг сүүлчээрхэн,
сүүлчээрхэн сүүлч, бичиглэлээрхэн бичиг, их тийг гийгн хайрханнорогн.

[illegible]

Бийнхн Чуралын үзүүлснэр Олонсоо ийнхүү бийтэйлхэгдэ. Бирьдга бийсэмийт, тойрмга проууслэбт Чуралын сарин тогдэ тоонтордотсдэг, мэгэнь түлэбүрмэгдэ. Ийнхүү түлэбүрмэгдэ түрлэнтүлсдэг, бирьдсан-чугасан кээр бийдхынттарын Чуралын олоно-сэргэтэ сэгэлийн сэрлэнтүмү тийдэг түлэнтэй, дийлэнтүмү кэрэвэгэ бэглэнтэг. Күнээр сэлэгсэрийн хату бийдэг!

Күндүз Чираттын уурун даяна-сүзүп, ит кытабына кассега алыныптур! Хас бири-
дигини оошмоо-сүзүлөө буура! Эмгекти кытта Ийбизинин эңгүзүстү,
Айынынын аркастасын! Көксөзү ичкөөккө сүйүнгөсү буура! Эңбеге
жүзүп, күндүзгө-көксөзүн ийбиз! Тапканга Сагабыт сүзүп сөзүн сайып
сүйүнгөсү! Тууш туура ийбизгөн!

А.И. ЖИРКОВ

Саха Өрөспүүбүлүсүтүн Ил Туураһытун председатели
Олонхо уон сыһын бэлиэһиги ыытыр Саха Өрөспүүбүлүсүтүн
национальнай төрдүөр кэмитиетин председатели

УБАСТАБЫЛААХ БИИР ДОЙТУЛАХТАРБЫТ, ҮАЦДЬЫГТАР

Кытайыңа, демократияга,
тагы сыя устатта ую-жаңага
түпүрүңүз, абал бейтарапты
түбүзгө ыктыялыгыңа уюган
түпүрүңүз түбүз түптөзү
алоробут!

Сөзө айманын сүдү
айланымдын үзгүлтүксүз
созулканынын икисиз пикети
ыматалар Олохто ыматара
тарталар Үзгүлтүксүз
сизге-сизге «Түзгүз»

Татарлар Өзләрен ыңгыраган Ташын түгүзгән!" дигән аяктыңан ыңгытсыз кара бидиңгә түрпөтчөлөргө сүдү элпептөгөн, иңгизин, эрпиз уюктотур. Ил Догданын Бур Африкасынын Борласаң парлант култүрүңгизини дүңдүбүңгиз сайдыгытсыз уласаң болдунго уураң, түрүңгиз уюктүрүңгизини үстүңгиз, ыңгыраңгиз иңгизер түрүңгизгиз сүдү сүлүңгиз уураң, бидиңгиз уураң – ыңгыраңгиз ыңгыттыңгиз, үстүңгиз – ыңгыраңгиз кыңгыттыңгиз.

Нүү төгрөгний үлдэгдэл - хамнагдвар уугуус хэс бичигдэн төгрөгнийхээ, дөнгө - сүхэлтэ дөнгөн хамнагдварын үлдэгдэлээр. Орхон-Увс-ийн Провансаль-дөнгө, Олонго-Увс-ийн төгрөгн хамнагдварын бары сэлсгэлээр. Сөөгдөн сүрэн бары зуурагээр, улаан төгрөгнийхэн хамнагдвар, сайнхэн сэлсгэлээр дөнгө - сүхэлтэ хуус - нэгмө бичигдэн төгрөгнийхэн илхэнхэн үүрбэл, хамнагдвар.

Укузепут бардына, ыркыстан-чыкстан ыңгырылыбыт ымыдылтырбыт!
Ононго намурун оюно келерин, Аял Тузук ытык мыйыз дөбөлөсү тузуу
түтүлүзүр түтүрүн, уйгумас токойн чоройну ара каттарын, ытык ыңгырылыбын
сөзүс тыялган арчылыгарын!

Талакынак ыңгыттарыбыздын, мууусуруу кырынууларыбыздын, аял-
туулар дөңнөрбүтүндөн, мууусуруу бастыгыбыздын салгыр-салабыт сөгөмө-
лө, калкыш талыбыт көрүлсөң, "үрүлүмүз Шыгыштан ыңгыттын" Салабыт
сүрөт аламасын саясатка дөңсө, Мууусуруу бастыгы сүрөтү түзүлсөң,
тагыс талкыбыз үлүкүбүз историктин кызыгыт кызыгыларыбыз,
сүрөтү саясатка аял!"

Төрөөс ахижгардодог: "Хүрээны сүрьеэр-уотруур үлгэрлэлт күнд" бэлддэг-тарбуйн, үлгэрлэлт дэвсгэр-сүрьеэг! Улуу Олигастуруурт ахуйлалт үлгэр түлхэг бэлддэгт бунд бэрхэлтүүд үлгэрлэлт үлгэр өддөг, түлхэглэдэг! Ийнхүү сүрьеэг ахуйл хас бэлддэгтүүд үлгэрлэлт өддөг, чиргэл дорбуулант үлгэрлэлт!

А.Т. ПОГОВИЦЫН, улус баһытһы,
Я.П. ОКОПЕШНИКОВ, улус Муһаммаһы преекһадһетһы.

ДОРОГИХ ГОСТЕЙ ПРИВЕТСТВУЕТ ЧУРАПЧИНСКАЯ ЗЕМЛЯ!

Бальина томторо

Бырааба тумула. Иккис Бэдэрдээх (Военкомат томторо)

Оскуола томторо (Маннайгы Бэдэрдээх тумула)

Чурапчинский улус образован 25 марта 1930 года. Расположен в Центральной Якутии на правом берегу реки Лены, на среднем течении, между Леной и Алданом. В 177 км востоку от города Якутска. Занимает территорию площадью 12,6 тыс. км с плотностью населения 1,62 чел. на кв. км. С запада граничит с Мегино-Кангаласским, с северо-запада — Усть-Алданским, с юго-запада — Амгинским, с юга — Усть-Майским и с востока — Тагтинским улусами. На территории улуса расположены 17 наслегов, 29 сельских населенных пунктов, из них с численностью населения свыше 1000 человек три наслег, свыше 500 — одиннадцать и до 500 три наслег, связанные между собой дорогами внутриулусного значения протяженностью 156 км, территориального значения протяженностью 317,5 км и со столицей республики — автомобильной дорогой федерального значения гравийного покрытия протяженностью 89 км.

В Чурапчинском улусе проживает 1,97% населения республики или 20,4 тыс. человек. Национальный состав якуты — 98,5%, русские — 0,4%, эвены — 0,4%, эжы — 0,3%, другие — 0,4%. В улусном центре с. Чурапча проживает 8,9 тыс. чел. Численность населения по переписи 1939 года составляла 16,9 тыс. чел., 1945 г. — 8,8 тыс. чел., 1959 — 13,3 тыс. чел., 1989 — 18,4 тыс. чел. Во времена Великой Отечественной войны на защиту Отечества были призваны 2170 человек, из них в трудовом фронте — 281, не вернулись на родину — 975. В северные улусы (Ойунанский, Булуунский и Кобийский) было насильственно переселено 5318 человек для использования их труда в добыче рыбы для нужд фронта. Уровень численности населения довоенных годов улус достиг лишь в семидесятые годы.

Ведущее место в экономике улуса занимает сельское хозяйство. Главная отрасль — животноводство (молочно-мясное скотоводство, мясное табунное коневодство), возделывают зерновые, картофель, овощи. В улусе 267 крестьянских хозяйств: 266007 голов КРС, в том числе 10073 коров, а также 693 свиней и 15285 лошадей. Общая площадь сельскохозяйственных угодий — 133,3 тыс. гектаров, из них 51,5% — пастбища, 42,1% — сенокосные угодья, 6,4 — пашни. Добывают строительные материалы (глина,

гравийно-гравийный материал, султанык, песок). Руководство улуса ищет и внедряет в жизнь новые направления в развитии сельского хозяйства. С наилучшего года в животноводстве развивается кооперативное направление. По производству молока, мяса Чурапчинский улус занимает передовое место в республике.

Чурапча известна как спортивная арена и кузница спортсменов. Тому свидетельствуют спортивная школа-интернат и институт физкультуры и спорта. Школа носит имя великого тренера Д.П. Коркина, где в свое время учились олимпийские чемпионы Павел Пивоваров, Роман Дмитриев и Александр Иванов. Ныне спортсмены и будущие чемпионы берут высшее образование в Чурапчинском государственном институте физкультуры и спорта. Не отстаем и по другим направлениям. Так в 2014 году Ойунанский политехнический лицей реорганизован в Агротехникум, с целью привлечения молодежи в сельскую местность. С 2005 года, по сей день, Чурапчинский колледж качественно обучает и выпускает мастеров, профессионалов своего дела.

Наша земляки — наша опора. С уважением и почтением относимся Ил Дархану Егору Афанасьевичу Борисову, депутатам Ил Тумэн Павелу Павловичу Пивоварову, Ивану Константиновичу Макарову, министру спорта Михаилу Дмитриевичу Гуляеву, заслуженному работнику социальной защиты населения РФ Альбине Ивановичу Понксову, заслуженному работнику сельского хозяйства РС(Я) Илюкентию Николаевичу Аммосову, народному писателю Семену Андреевичу Попову — Тумату, и др. С гордостью можем назвать профессора Георгия Прокопьевича Банширина, первого врача Прокопия Нестеровича Соколовникова, ученого-лингвиста Семена Андреевича Новикова, фольклориста Андрея Андреевича Савина, заслуженного тренера Дмитрия Петровича Коркина, народного писателя Василия Семеновича Яковлева — Далан, народного артиста РСФСР Петра Михайловича Решетникова, и др.

Вот так Чурапчинский улус имеет свою богатую историю, традиции и природные особенности, с ее березками, аласами и людьми, которые близки нашему сердцу. Надеемся и вам, дорогие гости, Чурапча оставит добрую и теплую память. Желаем, чтобы Мельха Олохо подарит каждому из вас приятное впечатление и позитивные моменты, а для участников победу и успех!

Луохтуур кыйыһын унуоба (Братская могила)

Мурун Тыйымпыа томторо

Аткылар дэриэбинэлэрэ

Почта томторо (Редакция томторо)

Сана дэриэбинэ (Интэринзэт-оскуола томторо)

Саанка томторо (Музей томторо)

